

''Hjir rêst Simke Kloosterman, yn hjar dierbere Fryske groun''

Een rondgang over het kerkhof bij de Nederlands hervormde kerk te Twijzel

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
Tel. 0511-541920, e-mail: d.r.wildeboer@hetnet.nl

Inleiding

Dagelijks wringen vele honderden automobielen in een flauwe bocht, zich langs de doorgaande weg Leeuwarden-Groningen, op korte afstand langs het kerkhof. Ondanks dit verkeerslawaaï heeft een rustplaats, zoals deze sfeer, zulks in tegenstelling met eigentijdse en efficiënt ingerichte begraafplaatsen.

Aan oude kerkhoven kent men zelfs cultuurhistorische waarde toe. Er bestaat een stichting 'De Terebinth', die ijvert voor het in stand houden van die waarde. De oudste hier nog aanwezige zerk werd omstreeks 1835 geplaatst en is een herinnering aan Tjerk Eeuwes Klaver, die als ongehuwde stierf op 30 juli 1832, 42

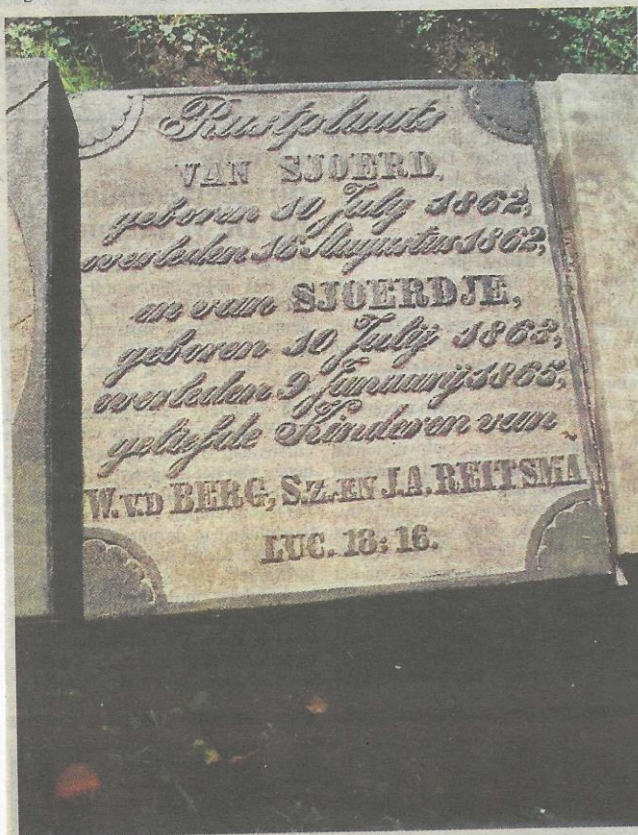
jaar oud. Heel lang had het merendeel van de bevolking gewoon het geld niet om een gedenksteen voor hun dierbaren te betalen. De stenen uit de 19de en het begin van de 20ste eeuw zijn dan ook vaak van de wat rijkere families. Voor de armen in die tijd werd wel als grafteken een houten kruis of nog eenvoudiger een

paal met een afgeplatte kant met de naam en twee jaartallen geplaatst. Grafstenen met symbolen, zoals een vlinder, slang of zeis, zijn in Twijzel niet te vinden. Wel zijn er enkele met vermelding van beroep of functie van de overledene, zoals hoofd der school, lid van de gemeenteraad enzovoort. Na 1945 werd op dit kerkhof niet meer begraven.

Tragisch

Wanneer Jacob Hepkema (1845-1919), krantenman en journalist, voor zijn krant omstreeks 1910 ook Twijzel bezoekt, maakt hij over het kerkhof rondom de kerk de volgende aantekeningen: ''Het kerkhof is zeer hoog, omringd met orderbomen en doornheg. Bijna alle zerken op de dodenakker liggen aan de westzijde, haast alle zonder teksten (bijbelteksten) en slechts een paar met een berijmde inscriptie. Op één zerk is het schrift in de breedte aangebracht, wat groote uitzondering mag heeten''. We zijn nu bijna een eeuw verder in de tijd en de door Hepkema opgemerkte steen ligt er nog. Na uiteraard het nodige onderhoud in de loop der jaren is de zerk en ook die er naast, goed leesbaar, zodat er een duidelijke foto van kon worden gemaakt. Het gaat hier om de graven van Wybe van den Berg, hoofdonderwijzer te Twijzel, zijn vrouw en twee van zijn kinderen.

Voor de opschriften wordt verwezen naar de foto's, die bij dit artikel zijn geplaatst. De ouders zijn jong gestorven, respectievelijk 32 en 25 jaar. Het zoontje Sjoerd, stierf al na ruim een maand na de geboorte en het dochttertje Sjoerdje werd nog geen twee jaar oud. Behalve deze twee kinderen waren er nog twee in dit gezin, te weten Maaïke (1860) en Wiebe Sjoerd (1864), die dus al zeer jong wees werden. Binnen een tijdvak van nog minder dan drie jaar (1862-1865) kwamen man, vrouw en twee kinderen te overlijden. Een wel heel tragisch gebeuren. Vermoedelijk was hier de besmettelijke ziekte de tering oorzaak van deze sterfgevallen. Wybe van den Berg had een zuster Antje genaamd, die was gehuwd met Johannes Theunis Scheffer, wagenmaker te Kooten. In deze familie bleef nog een gedicht bewaard, dat aan het graf van de hoofdonderwijzer werd voorgelezen, uitgesproken door een collega, de heer J. Groenewold, ''onderwijzer der jeugd te Drogeham'' op 29 november 1864. De (gedeeltelijke) tekst luidt als volgt: ''In plechtig rouwgewaad gehuld / Met heil'gen ernst in 't hart vervuld / Staan wij dan op den hof der dooden / Hier waar de dauw de groeve kust /

Ter herinnering aan de kinderen Sjoerd en Sjoerdje van den Berg, resp. overleden in 1862 en 1865. Deze steen ligt naast die van de ouders aan de westkant van de kerk.

Van elk, wiens stof hier vreedzaam rust / De aarde en 't aardsch gewoel ontvloden".

"Een vader die de vreugd niet had / Van groot te zien zijn kroost, zijn schat / Dat rouwen zal als 't rouwkleed is versleten / Een leeraar op het hoogst bemind / Bij jong en oud, bij grijze en kind / Die elk beweent, die niemand zal vergeten".

Liudger-monument

Bij het bezoeken van het kerkhof springt meteen dit monument in het oog. De geschiedenis, hieraan verbonden, is de volgende: Rond de dorpskerk in Twijzel schijnt in het verleden een ring van zwerfstenen hebben gelegen. Op deze manier was er een soort erfafrastering ontstaan en konden onder andere loslopende honden niet meer op het kerkhof komen. Omstreeks 1735 zijn de stenen door de kerkvoogdij aan de provincie verkocht voor 800 car.guldens. Dit bedrag zou zijn besteed voor een opknappbeurt voor de kerk en de stenen waren nodig om de zeevering te versterken. Alleen de zwerfkei, waarop in de middeleeuwen een kruis is gebeiteld, bleef in Twijzel liggen en heeft jarenlang in de onderwal achter de kerk gelegen. De legende zegt dat dit kruis op de steen werd aangebracht door de zending Liudger, die leefde van 732 tot 809. Op initiatief van het bestuur van de Stichting Oud-Achtkarspelen werd in 1994 naar een meer passende plek gezocht voor deze bijzondere ongeveer twee ton wegende kei. Deze inspanningen hadden tot resultaat dat de steen, met hulp van vrijwilligers uit het dorp, naar het kerkhof werd overgebracht en bij de hoofdingang een plaats kreeg. Het opschrift van de gedenkplaat op de steen is: "Der is wol sein; Liudger hat op dizze hoekstien it leauwe befestige. Jes. 28: 16, Ps. 118: 22. A.D. 780". Bij de onthulling werd door kardinaal Simonis, aartsbisschop van Utrecht en drs. H. Veldman, leraar aan het Gomarcollege te Groningen, het woord gevoerd. Met een zekere stel-

ligheid durfde de heer Veldman uit te spreken dat Liudger inderdaad in Twijzel was en dat deze steen een belangrijke aanwijzing is dat hij hier heeft gepreekt. Achtkarspelen behoorde destijds tot het bisdom Munster en Liudger is een tijdlang bisschop van Munster geweest.

Jan Hendrik Binnema (1813-1907)

Op 1 augustus 1889 maakte notaris De Jong Posthumus, standplaats Buitenpost, een boedelbeschrijving op. Een jaar eerder was de vrouw van Binnema, Trijntje Wytzes Kloosterman, overleden. Er waren vier kinderen, t.w. Hebelkje, Hendrik, Taetske en Wytze, die ieder voor een vierde gedeelte t.z.t. erfgenaam werden. Zoals gebruikelijk, maakte de notaris dan met zijn klerk een rondgang door de boerderij om de aanwezige inventaris op te schrijven met daarbij de waarde te schatten. We komen hierbij veel in verhouding kleine bedragen tegen, want alle zaken, ook van geringe waarde, werden genoteerd, zoals kandijpot (f0,60), koperen ketel (f1,40), tinnen waterkan (f1,75), koffiepote (f0,25), koffiemolen (f0,25) en turfbak (f0,30). Bij de levende have is sprake van veel grotere bedragen, o.a. 4 paarden en een veulen (f500,-), 8 melkeoien (f1000,-), 4 rieren en 4 hokkelingen (f560,-), alsmede 9 varkens (f104,-). Op de zolder werd een kist met spek aangetroffen en hiervan werd de waarde geschat op f84,-. Met inbegrip van de vorderingen op diverse personen kwam men op een bedrag van f7635,85 aan roerende goederen. De belangrijkste bezittingen aan onroerend goed was de boerderij met land, in de akte aangeduid als "Eene Zathe en landen onder het behoor van Twijzel". Deze "landen" hadden in totaal een oppervlakte van ruim 43 hectare. Aan het einde van de akte lezen we nog de volgende zin: "Tot de voorbereiding en het schrijven dezes zijn besteed acht uren". Hoe men dit aantal uren berekende is niet meer te achterhalen, maar het lijkt er

wel op dat in een snel tempo werd gewerkt. De betreffende akte bestaat uit zeven folioellen en de laatste zin luidt: "Aldus gedaan en verleden te Twijzel ten woonhuize van Jan Hendriks Binnema in tegenwoordigheid van Hendriks Smids, brievenaarder te Buitenpost en Gerben Reiding, verver te Twijzel, als getuigen, aan mij notaris bekend".

"Eere zij zijne gedachtenis"

Na zijn overlijden verscheen in een regionale krant het volgende bericht: "Den 23 Februari 1907 overleed te Twijzel de oude heer Jan Hendriks Binnema, 93 jaren en bijna 3 maanden bereikte hij. Met hem is heengegaan de oudste mannelijke ingezetene van Achtkarspelen. Tot zijn dood was hij nog de bestuurder van zijn eigengeërfde boerderij. In het volle bezit zijner geestvermogens, leefde hij steeds daarin en daarvoor, nadat hij wegens hoogen ouderdom voor jaren zijne maatschappelijke betrekkingen als kerkvoogd en Lid van het zettterscollege nedergelegd had. Den 4 December 1813 geboren en sedert 1888 weduwnaar, leefde hij in de laatste jaren als een stille in den lande. Van zijn buitengewoon sterk geheugen en herinneringsvermogen gaf hij voor eenige weken nog blijk door het verhaal, dat hij als schoolknaap in het jaar 1825 een peil geplaatst had om dagelijks den stand van het toen zoo buitengewoon hooge boezemwater te kunnen controleren. Van hem kan gezegd worden dat hij in den volsten zin des woords een man des vredes was, een man met een edel hart en een man van onbesproken gedrag in alle opzichten. Eere zij zijne gedachtenis!" De lezer zal zich misschien afvragen wat de taak was van het zettterscollege. Dit was een commissie die advies moest geven over de ingekomen bezwaren, i.v.m. een opgelegde aanslag in de personele belasting.

Ritske Wytzes Kloosterman
Ritske Wytzes erfde in 1861 de familieboerderij van de Kloostermanen in Twijzel en vestigde zich hier met zijn vrouw Simke Sikkama. De plaats werd in de notariële akte als

volgt omschreven: "Een boerenhuzinge met schuur, erf, tuin, laantje en boomgaard en verdere aanbehoren staande en gelegen te Optwijzel ten zuiden van en aan den straatweg. Deze boerderij is al lang afgebroken maar de plek (tegenover het Simke Kloostermanhús) valt nog duidelijk te herkennen. Simke Sikkama stierf in 1849 bij de geboorte van haar tweede kind en werd slechts 26 jaar oud. Ritske is maar twee jaar met haar gehuwd geweest. Hij is nimmer hertrouwd. Evenals zijn voorvaderen is Ritske Kloosterman lange tijd lid van de gemeenteraad geweest en bekleedde hij de functie van administrerend kerkvoogd. Bij het huwelijk van zijn zoon Jan in 1876, werd er bij een notariële akte een 'inventaris' opgemaakt. Hierbij werden alle bezittingen op waarde geschat en de vorderingen en schulden nauwkeurig op papier gezet. We kunnen nu aan de hand van deze gegevens de 'voordelige staat' en de 'nadelige staat' vaststellen. Het verschil laat slechts een batig saldo zien van f3943,-. Bij deze vermogende familie betekende dit een vrij gering bedrag. Dan waren er nog openstaande rekeningen. De timmerman Dirk Sakes van der Meer had nog een bedrag van f2151,- (laatste termijn) te vorderen, wegens de bouw van een rentenierswoning te Twijzel, wat nu het Simke Kloostermanhús is. Verder waren er nog oude familieschulden van in totaal f4169,-. Ook had Geertje Iebeles Vaatstra haar jaarlijkse 'verdiende en te goedgehouden dienstbodenloon' van f300,- nog niet gebeurd.

Andere stenen

In totaal zijn er ongeveer 118 zerken te vinden rondom de N.H. kerk te Twijzel. Voor een groot deel betreft het stenen van dezelfde oude geslachten, die jaren in het dorp hebben gewoond. Voorbeelden: meerdere die van de families Binema, Boersma, Gorter, Kloosterman, Nicolai, Sipkema, De Vries en Zijlstra. Grafzerken met vermelding van een functie tijdens het leven zijn die van Wouter Rosingh (1830-1898), "in leven rustend Hoofd der school te Twijzel en directeur der Rijksnormaalschool te Buitenpost,

echtgenoot van Eilke Stuiveling". Verder de "Rustplaats van Jan Ritskes Kloosterman, Friesch Dichter, geb. 23 Febr. 1847 te Twijzel, overl. 17 febr. 1914 te Twijzel, echtgenoot van T.J. Beintema". Naast dit graf staat de grafsteen van de bekende Twijzeler dichteres, een dochter

Grafsteen van Ritske Wytzes Kloosterman, overleden in 1879.

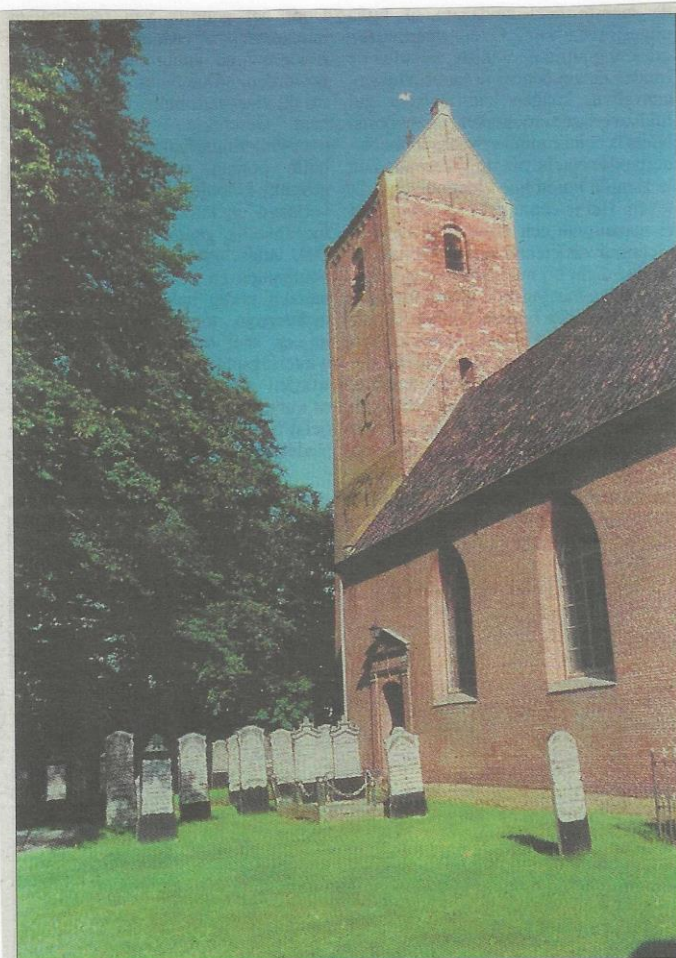
van Jan Ritskes Kloosterman, met alleen het opschrift: "Hijr rêst Simke Kloosterman, yn hjar dierbere Fryske groun".

Tresoar te Leeuwarden
www.graftombe.nl
Foto's: D.R. Wildeboer

Literatuur/bronnen

H. van der Bij, "Sic transit gloria mundi", Twijzel 1988/89

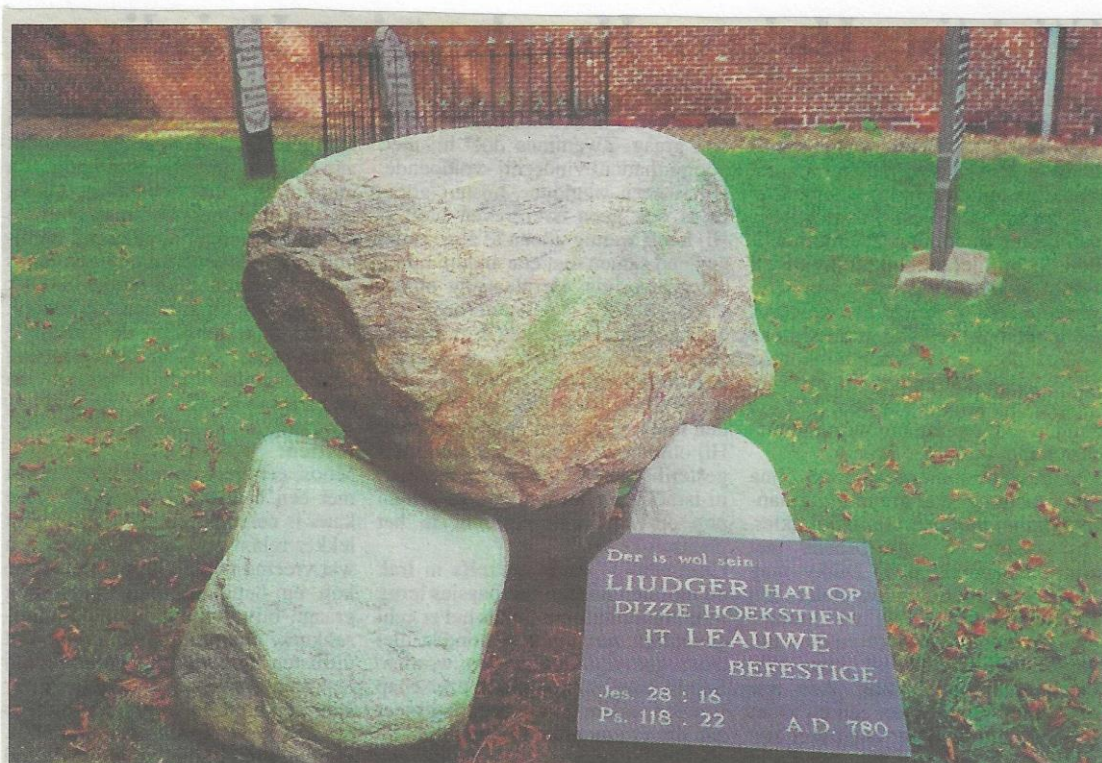
Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen.

N.H. kerk te Twijzel, gebouwd in 1692. De toren is omstreeks van het jaar 1200.

Ter herinnering aan Wybe van den Berg (1832-1864), hoofdonderwijzer te Twijzel en zijn vrouw Jitske Ates Reitsma (1839-1865).

Liudger-monument op het kerkhof te Twijzel.

Ter herinnering aan: Jan Hendriks Binnema (1813-1907), zijn vrouw Trijntje Wytzes Kloosterman (1811-1888) en zoon Wytze Jans Binnema (1848-1921).